Keskustelukahvila 5.12.2012

ITSENÄISYYDEN MONET KASVOT

Keskusteluun osallistuneiden mukaan itsenäisyydessä ei ole kyse vain kansakunnan itsenäisyydestä, vaan myös esimerkiksi kunnan ja yksilön itsenäisyydestä. Itsenäisyys on suuri sana ja hieno asia, johon kuuluu paljon mm. itsemääräämisoikeus ja vapaus. Itsenäisillä ihmisillä on oikeus asua omassa kodissa ilman pakkoa muuttaa esimerkiksi pienempään asuntoon, oikeus päättää kuulumisesta kirkkoon, hautapaikasta, tuhkien levittämisestä sekä oikeus päättää käykö armeijan vai siviilipalvelun.

Itsenäisyys näyttäytyy hyvin erilaisena eri sukupolville ja eri taustoilla oleville ihmisille. Moni nuorempien sukupolvien edustaja ei ole ajatellut itsenäisyyttä ja omaa suhdetta siihen. Sota-ajat kokeneet ikäihmiset vastaavasti kokevat itsenäisyyden hyvin merkittävä ja tärkeänä asiana. Syvimmät itsenäisyyttä koskevat kokemukset ovat juuri sota-ajoilta. Aikaisemmin sodista itsenäisyyden turvaajina ei puhuttu suoraan, vaan itsenäisyyden kunnioittamisesta puhuttiin ohi mennen sivulauseessa. Omavaraisuus oli iso osa itsenäisyyttä (maatalous). Sodan käyminen koettiin kannattavana, kun sai tehdä omaa peltoa.

Sodan kauheat kokemukset kulkevat mukana koko elämän. Sodan hirveistä seurauksista ei silloin puhuttu lapsille ja muille, jotka olivat kotona. Sotakokemukset olivat miehille hyvin raskaita aiheuttaen psyykkisiä ongelmia ja alkoholin käyttöä. Puhumattomuus lisäsi tilanteen kuormittavuutta. Asiaa pahensi yleisen kunnioituksen väheneminen. Aikaisemman kunnioituksen sijasta miehille on esitetty syyttäviä kysymyksiä siitä, että mitäs menitte sinne. Todellisuudessa sotaan meneminen ei ollut valintakysymys, vaan sinne joutui menemään kansakunnan itsenäisyyden turvaamiseksi. Myöhemmät sukupolvet eivät pysty mieltämään, millaista elämä on silloin ollut.

Nykyisin ensimmäisenä mielikuvana itsenäisyydestä tulee linnanjuhliin menevä pitkä jono. Itsenäisyyspäivää ei koeta varsinaisena juhlapäivänä. Se on enemmänkin vapaapäivä, jona ihmiset kerääntyvät koteihin katsomaan televisiosta eliitille tarkoitettuja linnanjuhlia. Muiden kansalaisten tehtävänä on katsoa ja ihastella pukuloistoa. Tänä vuonna juhlaan on kutsuttu enemmän tavallisia ihmisiä. Miten nämä tavalliset sitten erottuvat muista, koska eikö me kaikki olla tavallisia ihmisiä? Tehdäänkö jako esimerkiksi viran, julkisuuden ja rahamäärän perusteella? Yhtenä tavallisena juhliin on menossa muistihoitaja Sodankylästä.

Esimerkiksi Norjassa itsenäisyyspäivä on iso kansanjuhla, johon kuuluu koko kylän syömingit. Tunnelma on hilpeä ja hauska, koska päivän tarkoituksena on juhlistaa norjalaisuutta. Tähän verrattuna meidän itsenäisyys päivä on enemmän melankolinen erilaisen historian vuoksi. Tätä tunnelmaa korostaa perinteisiin kuuluva Tuntematon sotilas -elokuva. Kyllä Suomessakin on mahdollista juhlistaa itsenäisyyspäivää. Esimerkiksi Rovaniemellä järjestetään joka vuosi 15-vuotiaiden itsenäisyyspäiväjuhla. Myös Korundissa on juhla. Yliopiston väelle on järjestetty kirkkotilaisuus. Edellisenä yönä on puoleen yöhön asti auki kolme kauppakeskusta veronpalautusten käyttämiseksi sekä rakettijuhlat.

Keskustelijoiden mukaan Suomi on menettämässä itsenäisyyttään esimerkiksi laajempien talouskriisien kautta. Meidän toimintaa ohjataan paljon rajojen ulkopuolelta, esimerkiksi EU:n toimesta. Hyvänä esimerkkinä on kurkun käyryyden määrittäminen. Joissain asioissa ollaan äärimmäisen tarkkoja ja joissain taas ei tunnut olevan niin tarkkaa. Esimerkiksi rahojen käytön osalta EU:ssa tuntuu olevan paljon kontrollia, mutta todellisuudessa sitä ei ole. Ongelmana voi olla, että Suomi on liian nöyrä. Meillä mennään ihan käskyjen

mukaan. Suomen toiminnan ohjaamisesta herää kysymys, että voiko yksittäisiä kansakuntia pitää enää itsenäisinä. Rahaliikenne ja kauppa ovat jo niin globaalia. Norjalla näyttää menevän hyvin, kun se ei ole liittynyt EU:n. Toisaalta siellä otetaan käyttöön samoja määräyksiä ETA jäsenyyden kautta. Hyvänä tukena itsenäisyyden säilyttämiseksi ovat maan öljyvarannot. Keskusteluun osallistuneista ikäihmisistä on mielenkiintoista seurata mitä talousrintamalla ja muualla tapahtuu. NATO:kin vielä kummittelee, vielä jonain päivänä siihen mennään. Asiasta tuskin kysytään kansan mielipidettä äänestyksen kautta.

Käytiin keskustelua nykypäivän itsenäisyydestä ja siihen kohdistuvista uhkista. Ihmisten itsenäisen elämän uhkana koettiin lisääntynyt väkivalta. Suomessa on ollut paljon perhesurmia. Kadulla voi joutua tuntemattoman tappamaksi. Ihmisillä tuntuu olevan enemmän pinna kireällä ja mielenhäiriöitä, jotka johtavat järkyttäviin tekoihin. Moni joutuu ikääntymisen myötä laitoshoitoon, joten laitoksessa itsenäisyyden säilyttäminen nähtiin tärkeänä asiana. Laitoksessa voi olla itsenäinen niin kauan, kun kykenee ymmärtämään asioita ja kertomaan oman tahtonsa (mitä haluaa syödä, saako koskea). Ikäihmisten näkemysten mukaan on hyvä, että on erilaisia hoitolaitoksia, koska kaikilla ei ole huolehtivia omaisia, tai hekin ovat jo vanhoja. Hoitolaitokset ovat tärkeä turva, jos ei pärjää kotona. He toivat kuitenkin esille, että toivottavasti luoja suo, ettei tarvitse joutua pitkäksi aikaa sairaalaan tai laitokseen.

Terveydellä on kaikkiaan iso merkitys siihen, kuinka itsenäinen ihminen voi olla. Siihen vaikuttaa esimerkiksi se, kuinka tarvittaessa pääsee palveluiden piiriin. Hoitoon pääsyn estyminen rajoittaa itsenäisyyttä. Moni ei pääse erikoislääkärille tai saa haluamaansa hoitoa. Esimerkiksi jos ei saa kutsua tarpeelliseen vuosikontrolliin ajoissa, niin kuka ottaa vastuun jos jotain ehtii tapahtua? Ei ole mahdollisuutta mennä istumaan ja odottamaan sisälle pääsyä, koska sinne ei pääse ilman kutsua. Palveluihin ja ammattihenkilöihin tulee pystyä luottamaan, mutta tämä on haasteellista esim. valelääkäreiden vuoksi.

Käytiin keskustelua siitä, mitä presidentin tulisi tehdä itsenäisyyden eteen. Presidentti voisi pienentää omaa palkkaa. Linnanjuhlien järjestämisen sijasta rahat tulisi laittaa nuoriin, sairaisiin ja pienipalkkaisiin. Hyväpalkkaiset eivät tiedä mitä köyhyys todellisuudessa on. Sen sijaan että suuripalkkaiset ottaisivat vastuuta, yritetään pienentää pienipalkkaisten palkkaa työpaikkojen säilyttämiseksi. Työttömältä vähennetään tukea heti, kun tekee pienen työpätkän. Eduskunnassa olevilta ei vähennetä, vaikka saavat palkkaa monesta paikkaa ja lisäksi korkeaa edustajan palkkiota. Tasapuolisesti ei ole jakautunut onnen lahjat.

Yleisessä keskustelussa toistuu sanonta rikkaat rikastuu ja köyhät köyhtyy ja tilanne vain pahenee. Mutta milloin on oikeasti ollut hyvä aika? Onko todellisuudessa menty huonompaan suuntaan? Ikäihmisten mukaan parasta aikaa on ollut lapsena kotona, jossa kaikki tarvittava saatiin omasta tilasta. Maata omistava väki on voinut hyvin, mutta maaton osa porukasta on ollut heikossa asemassa. Mutta ennen maalla toimi naapuriapu hyvin heikompien tukemiseksi. Mutta onko maalla vielä nykyisin mukavampaa? Sinnekin on tullut kaupunkien tavat. Yksinäisyys on hyvin yleistä, vaikka sukulaiset ja tuttavat asuisivat ihan vieressä. Enää ei käydä toisten luona kylässä.

Lähimmäisen apua on aina ollut vaikeampi saada kaupungissa. Nykyisin Rovaniemellä löytyy vielä välittämistä. Kokemusten mukaan ei tarvitse kauaa odottaa apua, jos on kaatunut. Kaupungissa yksinäisyyden pesiä ovat kerrostalot, koska siellä ei välitetä muista. Toisaalta myös vastakkaisia kokemuksia löytyy. Ennen oli paljon yhteisiä kokoontumisia (esim. ompelukerhoja), joissa tehtiin yhdessä asioita. Nykyisin yhdessä tekeminen on vähentynyt. Keskustelukahvila on hyvä tapa päästä yhdessä keskustelemaan.

Käytiin keskustelua kuntien itsenäisyydestä. Kuntia ei nähty kovin itsenäisinä. Kunnille annetaan valtion toimesta paljon tehtäviä hoidettavaksi. Valtio ohjaa, muttei tue rahoituksessa. Toinen tärkeä haaste on kuntalaisten määrän vähentyminen, miten kunta pärjää kun ei ole veronmaksajia ja työntekijöitä. 5-10 vuoden aikana kunnista jää erittäin paljon työntekijöitä eläkkeelle, mistä tekijät tilalle? Moni kunta hiljenee vanhusten kuoleman myötä, koska uusia kuntalaisia ei tule.

Kuntien liittämiset koettiin todellisena uhkana kuntien itsenäisyydelle. Etelässä kuntien määrä on vähentynyt merkittävästi. Lapin osalta koettiin haasteellisena pohtia, mitä hyötyä yhdistämisestä olisi. Jossain alueilla siitä on varmaan oikeaa hyötyä, mutta entä täällä? Ehkä se vähentää hallinto- ja johtohenkilökuntaa ja karsisi päällekkäisyyksiä. Palveluita pitäisi tehostaa, mutta miten esimerkiksi hoitotyötä voidaan tehostaa? Vähentämällä dokumentointiin kuluvaa aikaa? Palveluita, jotka aiheuttavat eniten kuluja eli päivähoito, vanhustenhoito ja terveydenhuolto, ei voi viedä kauas palveluiden käyttäjistä. Kunnan tärkeimmäksi tehtäväksi koettiin juuri lähipalveluiden tuottaminen. On hirveää ajatella, että lasten täytyisi kulkea satoja kilometrejä päivässä käydäkseen koulussa. Sama pelko on monen muun palvelun kohdalla. Kaiken kaikkiaan palvelut ovat tärkeitä, koska ilman kuntien tarjoamia palveluita kuntalaiset ovat hukassa.

Pohdittiin miten vastuu palveluista tulisi jakaa kuntien ja valtion välillä: mistä päättää kunta ja mistä valtio? Kunnan päätösvaltaan tulee kuulua mm. terveydenhuolto, koulut, liikenne eli asioista, joita kuntalaiset tarvitsevat jokapäiväisessä elämässä. Valtion tehtävä on huolehtia, että kunnat tuottavat kaikilla kansalaisille tasavertaisia palveluita. Valtion tulee estää, etteivät kunnat laita varojaan vain esim. hotelleihin ja liikuntahalleihin. Valtion säätämillä laeilla yms. on tärkeä tehtävä. Tästä huolimatta palvelut eivät ole kaikille tasapuolisia esim. saatavuudessa olevien erojen vuoksi. Lapin pitkät välimatkat tekevät palveluiden saamisesta vaikeampaa kuin etelässä. Toisaalta etelässä palvelut ovat enemmän kasvottomia vaihtuvien työntekijöiden vuoksi. Lapissa on todennäköisempää, että asiakkaan luona käy sama kodinhoitaja. Etelässä hoitaja on todennäköisesti joka kerralla eri.

Mikä muu taho voisi ne tuottaa kuntien sijasta? Jokin isompi taho, kuten Lapin liitto, tasavertaisten palveluiden säilyttämiseksi. Uusi maakuntajohtaja on vilauttanut mahdollisuudesta perustaa Lapin itsehallinto Ahvenanmaan mallin mukaisesti. Tämä on tervetullutta keskustelua, joskin sen käymistä on toppuuteltu. Eteläsuomalaisten mielestä he elättävät Pohjois-Suomen väestön. Ehkä olisi parempi vain pistää Oulusta poikki. Toisaalta ketään ei voi pakottaa asumaan Lapissa. Mutta voidaanko ketään pakottaa muuttamaan pois? Onko tasavertaisuuden nimissä tarjottavat kaikki samat palvelut, kuin etelässä asuville?

Keskustelussa tuli esille suomalaisten ristiriitainen äänestystapa. ihmiset äänestävät aktiivisesti presidentin vaaleissa, mutta eivät kuntavaaleissa. Presidentillä ei ole valtaa vaikuttaa asioihin, joista päätetään kunnan tasolla. Kuntien tekemät päätökset vaikuttavat enemmän ja suoraan ihmisiin. Miksi näin äänestetään?

Palveluita ei saa viedä kohtuuttoman kauas, koska syrjäalueilta on jo muutenkin viety palveluita pois. Kaiken kaikkiaan henkilökohtainen kohtaaminen on vähentynyt nettiajan myötä. Pakko käyttää tekniikka itsenä palvelemiseksi on lisääntynyt kokoajan. Usein sanotaan, että katso netistä, mutta kaikilla ei ole tähän mahdollisuutta tai osaamista. Teknistyvä maailma asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan. Esimerkiksi pankkiasioissa on menty paljon taaksepäin. Nykyisin täytyy varata aika, jos haluaa hoitaa pankissa asioita, palveluajat ovat hyvin lyhyitä ja suurin osa palveluista on netissä. Joissain paikoissa ei saa enää pankeista ollenkaan rahaa. Sitä ei myöskään oteta vastaan.

Suomessa on samanaikaisesti työttömyyttä ja työntekijäpulaa, koska monin paikoin työ ja tekijät eivät kohtaa. On paljon ihmisiä, jotka eivät saa työtä kovasta yrityksestä huolimatta. Toisaalta on työpaikkoja, joihin ei yrityksistä huolimatta saada työntekijää. Tästä on esimerkkinä työpaikat maaseudulla ja syrjäalueilla. Miksei ihmiset halua sinne töihin? Työvoimapulan ratkaisemiseksi tuodaan esimerkiksi hoitotyöhön työvoimaa ulkomailta. Haasteena on kuinka päästään yli kieliongelmista ja kulttuurieroista. Ulkomaalaisen työvoiman tuominen on myös hyvä asia, koska monessa maassa hoitotyö on paljon arvostetumpaa kuin Suomessa. He kokevat tekevänsä arvokasta työtä, kun suomalaiset eivät suostu sitä tekemään.

Suomalaisille ei kelpaa siivoustyö, vaikka sen puuttuminen kyllä huomattaisiin. Tärkeä siivoustyö on huonopalkkaista ja raskasta työtä. Se on kokemusten mukaan antoisaa, koska siinä näkyy oman työn tulos. Siivousalan haasteena ovat nykyiset siivousfirmat, jotka tekevät siivousaikatauluista liian tiukkoja. Aikataulu ei mahdollista tekemään siivousta hyvin, ja siivooja saa syyt niskoille. Työn tekeminen hyvin vaatisi enemmän työaikaa. Siivoojilla on monesti iso vastuu, koska pitää osata käyttää erilaisia kemikaaleja ja laitteita. Ilman osaamista voi saada aikaan kalliita vahinkoja.

Monen lappilaisen nuoren on muutettava kauas opiskelun vuoksi. Osa lähtee mielellään ja vapaaehtoisesti, osa taas pakon edessä. Moni palaa takaisin pohjoiseen. Etelässä asuvilla nuorilla on opiskelumahdollisuudet lähellä. Pohjoisesta ollaan vähentämässä opiskelupaikkoja pakottaen nuoria etelään. Miksei etelän nuoret voi tulla opiskelemaan pohjoiseen? Olisiko se suurempi itsemääräämisoikeuden loukkaus? Nuorena kotoa lähteminen aiheuttaa paineita liian aikaiselle itsenäistymiselle, jos uudella paikkakunnalla pitää pystyä selviytymään itsenäisesti. Tämä on haasteellista varsinkin hiljaisemmille nuorille, jotka eivät uskalla kysyä neuvoa. Tietämättömyys voi johtaa kiusaamiseen. Nuorella voi olla edessä kova maailma, joten itsenäistymisen olisi hyvä tapahtua vaiheittain. Nuoren aikaisin lähtö on haasteellista myös vanhemmille, koska heillä voi olla tunne lapsen pärjäämättömyydestä. Myös oman tarpeellisuuden tunne hieman häviää. Sekä nuorella että vanhemmilla voi olla edessä yksinäisyys.

Nuorten työllistymiseksi pohdittiin mahdollisuutta palata takaisin oppipoika-aikaan. Oppipojilla oli mahdollisuus päästä kokeilemaan erilaisia töitä palkalla kokeneen ammattilaisen rinnalla. On nuoria, jotka eivät pärjää teoreettisessa koulumaailmassa. He tarvitsevat käytännönläheisempää oppimista. Ammatillisen koulutuksen arvostusta tulisikin lisätä. Esimerkiksi ammattilukiota tulisi arvostaa yhtä paljon kuin tavallista lukiota. Siinä ei mene hyvä oppilas hukkaan. Nuoren pitää saada valita oma suuntaus, vaikka se olisikin enemmän ammatillinen. Valkolakki ei ole enää itseisarvo.